

МОВНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Н.М. Флегонтова, м. Київ

Діяльність педагога – викладача, учителя, вихователя неможливо уявити поза педагогічним процесом. Його слово – це зброя, основний інструмент діяльності. Викладач вищої школи поза усім має бути оратором, красномовцем. Це означає – володіти мистецтвом слова на такому рівні, щоб впливати на душу людини. Мовлення як основний засіб педагогічної діяльності є найважливішим елементом педагогічної майстерності.

Робота педагога над своїм мовленням вимагає значних зусиль. Дуже часто підготовка зводиться до засвоєння теоретичних відомостей і методики, що ж до оволодіння педагогічною технікою мовлення – ось тут виникають проблеми. Культура мовлення – це мовленнєва майстерність, уміння вибрати стилістично доречний варіант, виразно і дохідливо висловити думку. Педагог повинен володіти правилами вимови, наголосу, граматики, слововживання тощо.

Мовлення – могутній засіб формування особистості. Мова педагога, як і будь-якої культурної людини, повинна відповідати таким вимогам:

- *правильність*: відповідність нормам наголосу і граматики;
- *точність*: відповідність думкам того, хто говорить, і правильність відбору мовленнєвих засобів вираження змісту думки;
- *чіткість*: дохідливість і доступність для співрозмовників;
- *простота, доступність і стислість*: вживання простих, неускладнених фраз і пропозицій, які є найбільш легкими для сприйняття студентами;
- *логічність*: побудова композиції міркування так, щоб усі частини його змісту послідовно йшли одна за одною, були взаємозв'язані й вели до кінцевої мети;

- *чистота*: виключення зуживання нелітературних слів (діалектних слів, жаргонізмів, професіоналізмів, слів-паразитів тощо), ; доцільність вживання мовних засобів;

- *виразність*: виключення з мовлення штампів і шаблонних словосполучень, уміле використання фразеологічних зворотів, прислів'їв, приказок, крилатих виразів, афоризмів;

- *багатство і різноманітність з лексико-словнокового складу*: великий словниковий запас і здатність вживати одне слово в декількох значеннях;

- *доцільність виразів*: вживання найбільш відповідного для даного випадку стилістично виправданого мовного засобу з урахуванням складу слухачів, теми діалогу і його змісту та завдань, які вирішуються;

- мовна і мовленнєва стилістика.

Недотримання цих вимог у процесі спілкування звичайно призводить до зниження його ефективності.

Велике значення для усного мовлення має *інтонація*, яка буває двох видів: логічна і емоційно-експресивна. Мета першої – підкреслити смислове навантаження окремих слів, виразів, другої – допомогти педагогу передати свої почуття, ставлення до сказаного.

Сила впливу слова педагога пов'язана з доцільністю мовлення, тобто відповідністю засобів мови складу слухачів, темі розмови, її змісту і навчально-виховним завданням, які вирішуються.

Добре, коли педагог свої переживання, емоції, почуття підкріплює виразним мовленням, яке насичене різними інтонаціями, що сприяє розвитку адекватних проявів у слухачів.

Для становлення мовленнєвої культури педагога великого значення набувають знання і володіння різними мовленнєвими стилями: побутовим, діловим, науковим, художнім. Залежно від аудиторії, з якою спілкується викладач, необхідно обрати і відповідний стиль мови для забезпечення ефективного спілкування. Досягається це знанням мови і наявністю мовних

навиків, які формуються в мовній діяльності з досвідом. Безумовно, мовленнєва культура безпосередньо залежить від мовного середовища: чим вищий рівень мовленнєвої культури населення, тим більше він впливає на виховання і формування особистості [].

Голос педагога повинен відрізнятися силою, витривалістю і гнучкістю. Сила не означає гучність, оскільки голосно сказана фраза без емоційного забарвлення може піти в нікуди, не вплине на студентів.

Слід наголосити на такому понятті як критерії виразного мовлення. Мовна інформація лише тоді пробуджує почуття і свідомість іншого, сприймається ним, притягує, коли слово досить яскраво й доступно передає власні образні уявлення того, хто висловлюється. Тільки тоді, коли образи життя промовця (вистраждані, зримі, чіткі) стають образом слухачів, з'являється надія, що слово вчить, виховує, зцілює. Таким чином, важливий критерій виразного мовлення – образна наповненість слова.

Виразність усного слова – сильний прояв життєвої енергії того, хто говорить. Слухачі з перших секунд виступу сприймають промову або з цікавістю, або байдуже. І причина цього не тільки в змісті, а й у звучанні усної мови, її внутрішній енергії. Спокійний, упевнений, добре поставлений голос має такий енергетичний потенціал, який збуджує емоційну і розумову енергію слухачів, бажання вслухатися в слово.

Професійна красномовність полягає у виконавській реалізації зазначених вище вимог. Перш за все це інтонаційна доцільність і різноманітність мови. Технічні засоби мовної інтонації включають такі елементи, як логічний наголос, логічна пауза, висота тону, темп і тембр мовлення.

Мова – це єдиний спосіб для особистості бути собою. Розуміння сутності мови не зводиться лише до її функцій (соціальної, естетичної, культурологічної і, істотно, комунікативної), оскільки кожна національна мова є унікальною загальнолюдською цінністю як неповторний спосіб пізнання світу.

Отже, учитель має невтомно працювати на мовній ниві, щоб слово стало мудрим знаряддям у його руках, ключем до серця й розуму дитини.

Зрештою, цю проблему можна сформулювати однією фразою: «Найважливіша особливість комунікативної взаємодії – це взаєморозуміння з півслова». Але які ці півслова, що за ними приховується (досвід, чари, що власне і є педагогічна майстерність). Нам бачиться це як тріада: Слово, Голос, Душа. У кожного педагога вони індивідуальні як харизма, що має позначати того, справжнього, що веде...

Підсумовуючи, хочеться зазначити, що серед багатьох педагогічних рецептів, прописаних у класичній педагогічній літературі та сучасних бестселерах, кожен може обрати собі свій педагогічний шлях «за образом та подобою», на власний смак, за призначенням тощо. Але, якщо у серці нема «вогника», якщо немає любові до дитини – не варто «пробувати» себе у педагогіці.